

Omgaan met kritiek van buitenaf

Noorderlicht
ROTTERDAM
dienst

Zondag 6 november 2022
Voorganger: ds. Niels de Jong

Preek

Dienst 6 november 2022, voorganger: ds. Niels de Jong

Bijbellezing: Amos 1: 1 – 8, Amos 2: 4 -16

Omgaan met kritiek van buitenaf

Als ik vandaag heel kritisch zou zijn op de FIFA en Qatar, zouden de meesten van ons dat prima kunnen hebben. Als ik daarna heel scherp zou veroordelen wat de Taliban in Afghanistan heeft gedaan, al het geweld richting bepaalde stammen en richting vrouwen bijvoorbeeld, dan zouden de meeste mensen daarmee eens zijn. En als ik vervolgens heel scherp was richting Poetin en het Kremlin, zouden de meesten dat ook prima vinden. Ook als erbij zou zeggen dat God dit scherp zou veroordelen en zelfs bestraffen – dan zouden, vermoed ik, de meesten van ons daarmee kunnen instemmen. Hard, maar rechtvaardig. Maar als ik vervolgens heel kritisch zou zijn over misstanden in onze samenleving en ik zou zeggen dat we daar schuld aan hebben, dat wij daarmee bloed aan onze handen hebben, dat God ook voor ons een oordeel heeft klaarliggen daarover. Dan wordt het anders, ongemakkelijker, vervelender.

Zoiets gebeurt er in Amos. Hij komt bij de Israëlieten met een scherpe boodschap. Eerst over omliggende volken met oorlogsmisdaden, maar daarna wordt hij kritisch, heel kritisch, richting die Israëlieten. En dat is een boodschap die ze niet willen horen. Maar die ze juist nodig hebben. Want ja, dat kan zomaar – zo kan het gaan – soms zijn woorden die je niet wilt horen, juist woorden die je nodig hebt. En als wij die scherpe kritiek van Amos vandaag lezen, dan willen we ermee kritisch naar onze tijd, naar onze samenleving, naar onszelf kijken. Dan willen we ernaar kijken of het wellicht dingen zijn waar wij het liever ook niet over hebben, maar wat we wel nodig is om te horen. Dus niet alleen maar als woorden die iets zeggen over het verleden, maar woorden die iets zeggen over ons heden, hier en nu en vandaag.

Bijbellezing: [Amos 1: 1 – 8](#) en [Amos 2: 4 -16](#).

Ik weet niet hoe t voor jou is, maar zo'n tekst uit Amos is nou niet zo'n pretje om daar bij stil te staan. Geen fijne boodschap voor op de zondagmorgen. Zo'n tirade van Amos, over geweld, oorlogsmisdaden, onrecht, straf, oordeel. Misschien kom je hier vaker en dacht je wel – pff, allemaal wel heel negatief, zwaar ook vandaag. Dan zou ik zeggen – klopt, maar dat is het leven is ook gewoon niet altijd licht en luchtig. En misschien ben je hier voor het eerst en denk je – is dit maatgevend? Nee, normaal ben ik veel aardiger en vriendelijker. En misschien kijk je wel online – dan heb je geluk vandaag: je kunt 'm gewoon uitzetten. Dat snap ik. Het behoort ook niet tot mijn favoriete bijbelgedeelten. En de eerste luisteraars vonden het ook al niets. En ik vermoed dat Amos het ook al geen pretje vond. Zijn naam wijst er wel op dat dit voor hem ook niet makkelijk was. Zijn naam betekent namelijk 'lastdrager'. Het is een zware taak, een last, om daar in Israel deze boodschap te vertellen. Amos kreeg er geen applaus mee – dat blijkt wel als je verder leest in dit boekje. Maar dat kunnen we ook wel uitrekenen – want Amos is ongekend scherp, hard.

Zo ongelooflijk kritisch. Dat deed hij niet om eens kritisch te doen, maar omdat er dingen goed mis zitten. Vreselijk misgegaan zijn. En Amos geeft door wat God daarvan vindt.

Even over Amos. Wat wij kennen als Israel, was in zijn tijd in twee delen uiteengevallen – het zuidelijke twee-stammenrijk (Juda) en het noorderlijke tien-stammenrijk (Israel). Amos was een schapenfokker uit het zuidelijke twee-stammenrijk. Ook nog een vijgenteler. Deze boer Amos was waarschijnlijk een welgestelde man. Voor de handel was hij wellicht al vaker in het noordelijke tien-stammenrijk gekomen. En nu was hij weer in het noordelijke tienstammenrijk. Nu niet voor de handel, maar voor een boodschap. Geen fijne boodschap dus. Hij kwam om de Israëlieten ongezouten de waarheid te zeggen, om van oordeel en straf te spreken.

Die boodschap van Amos – die zit wel goed in elkaar. Hij heeft erover nagedacht. Zijn verhaal in hoofdstuk 1 en 2 is heel zorgvuldig opgebouwd. Het lijkt wel iets op wat cabaretiers doen - als zij een verhaal vertellen, kan dat soms een heel verhaal zijn en dan zitten er al vaak al allerlei kwinkslagen in, maar dan opeens is er een climax, een bepaalde grap, of soms ook een heel kritische boodschap. Op zo'n manier bouwt Amos ook zijn verhaal op. Elke keer komt er een ander volk aan de beurt en elke keer weer begint het met 'misdad op misdaad heeft die-en-die begaan'. En hij begint wat verder weg – het volk van Aram, dan de Filistijnen, Tyrus. Dan drie volken die wat dichterbij Israel liggen, volken die verte familie zijn. De Edomieten, de Amonnieten, de Moabieten. En dan als zevende het volk dat van heel dichtbij familie was, Juda. Als zevende – dus die Israëlieten zullen vast gedacht: zo, dat is de climax, daarmee is het rond, daarmee is het af. Want zeven staat in de bijbel voor 'compleet', dan is het af. En die Israëlieten konden waarschijnlijk prima instemmen met de zeven rondes van kritiek. Hard en scherp, maar terecht. Die boer uit Juda, die zegt het maar mooi, recht voor zijn raap. Goed dat er iemand is die dit soort dingen durft te zeggen.

En wij kunnen waarschijnlijk ook wel instemmen met die kritiek van die eerste zeven rondes tegen die volken. Want daar gaat het over vreselijke oorlogsmisdaden die veroordeeld worden. Het geweld dat die volken gebruikt hadden en het totale gebrek aan medelijden daarbij. Om maar wat te noemen: steden verbrand, zwangere vrouwen leed aan gedaan. Vreselijke misdaden tegen de mensheid. En de boodschap van de profeet Amos is: God zal dit niet door de vingers zien. God doet niet of zijn neus bloedt. God zal het oordelen als volken zo omgegaan zijn met mensen, met zijn mensen. En dat zegt ons – als wij oorlogsgeweld zien via het nieuws. Of horen van geweld tegen burgers. Als we lezen van onschuldige slachtoffers, en van misdaden tegen de mensheid. Of dat nu door Rusland wordt gedaan of de Taliban of door Westerse landen. Dan leren we van Amos dat God dit scherp veroordeelt. Dat Hij dit niet zal laten lopen, maar het zal straffen. Want God doet recht. God dank doet God recht. Want je moet er toch niet aan denken dat al die oorlogsmisdadigers, al die misdaden tegen de mensheid, alle terreur – dat dit ongestraft zal zijn en blijven. Dat zou een vreselijke klap in het gezicht zijn van alle slachtoffers en de mensen die hen liefgehad hebben.

Maar goed, na die zeven kritische boodschappen van Amos, komt er nog een 8e ronde. Onverwacht en ongedacht. En Amos richt zijn pijlen dan opeens op de Israëlieten zelf. En niet zomaar even een kritisch zinnetje. Nee, zij krijgen verreweg de meeste kritiek.

En die kritiek komt helemaal niet gelegen. Want het ging voor het gevoel van die Israëlieten net goed. De grote vijand van de afgelopen decennia, de Assyriërs, hadden zich teruggetrokken vanwege interne problemen. Dus daar hadden ze geen last meer van. Ze waren ook onder de zware belastingdruk vandaan gekomen. En onder leiding van koning Jerobeam II waren de Israëlieten zelf succesvol geworden op het slagveld. Er waren de nodige militaire overwinningen geweest. 40 jaar lang was die Jerobeam II aan de macht – dat betekende dus politieke stabiliteit. Iets dat ze meer niet dan wel hadden gekend in Israël. En er was voorspoed gekomen, welvaart. Een deel van de Israëlieten waren ronduit rijk geworden – die konden zich zelfs zowel een winter- als een zomerhuis veroorloven. Na de breuk met het twee-stammenrijk Juda, was dit de voorspoedigste tijd die het volk Israël ooit had gekend. En ook godsdienstig gezien – man, man, man – wat een offers, wat een samenkomsten, veel *worship* en *praise*. Zeker niet zo dat ze in hun welvaart hun godsdienstige plichten verzaakten. Kortom, het ging voor het gevoel van de mensen allemaal goed. Want wat werden ze gezegend. En wat betaalden ze dat terug met een hoop godsdienstigheid.

Maar Amos laat geen spaan heel van die Israëlieten. Zijn boodschap is dat God hun *worship* en *praise* niet kan aanhoren, hun offers niet hoeft, hun godsdienstigheid niet waardeert. Want het is hypocriet. Zijn boodschap is dat ze onrecht in stand houden en actief bevorderen. Dat ze bloed aan hun handen heeft. En dingen die Amos hier noemt, liegen er niet om. Ook de Israëlieten stapelen misdaad op misdaad. Ze buiten de armen uit. De machtelozen duwen ze opzij. De zwakken laten ze in het stof kruipen. Onzedelijkheid en ontucht door vader en zoon, noemt Amos ook nog. De mensen drinken zich dronken met wijn dat gegeven was door anderen om boete te doen. Amos heeft niet zo maar wat kritiek in het algemeen, maar zeer concreet, uiterst precies wijst hij aan waar het mis zit. En het zit op allerlei punten mis, vreselijk mis.

En Amos zegt erbij - terwijl God hen zoveel had gegeven, zoveel voor hen had gedaan. Hij had hen bevrijd, beschermd, geleid, geholpen, etc. En dat hebben de Israëlieten beantwoord met onrecht, huichelarij, ontucht, leugens, etc. En dus ligt het oordeel ook voor de Israëlieten klaar, is de waarschuwing van Amos. Amos noemt die dag van het oordeel kortweg '*die dag*'. Vers 16 eindigt ermee. Dat was toen een bekende uitdrukking. Dat wijst naar 'de oordeelsdag'. De Israëlieten hielden daar rekening mee. Dat zat in hun hoofd dat er een dag van oordeel kwam. De Israëlieten waren niet bang voor die dag. Ze zagen er zelfs uit. Want op die dag zou – in hun idee – God de volken rondom hen wegvagen. Zijzelf waren *natuurlijk* vrijgewaard van dat oordeel. Want ja, zij waren Gods eigen volk dat nooit te gronde zou kunnen gaan. En hoe het nu al ging – al die welvaart en zo – ook al een teken dat God hen goedgezind was. Maar Amos geeft een andere invulling aan 'die dag'. Die Israëlieten zouden helemaal niet bij voorbaat veilig zijn op die dag. Want God zou het gedane onrecht rechtzetten en die grote zonden van de Israëlieten bestraffen.

Als we die zonden van de Israëlieten proberen te categoriseren, dan kunnen we drie dingen onderscheiden:

- **De scheve verhoudingen, de ongelijkheid, het onrecht** in de samenleving van de Israëlieten. Dat al die rijkdom voor de stedelijke elite was, maar vele in stad en land daar helemaal niet in deelden.
- **De valse gerustheid** – dat hen niets zou kunnen overkomen als afstammelingen van Abraham. Wat zij ook deden – het kon met hen niet verkeerd aflopen.
- **Hun hypocriete godsdienstigheid.** Al die uiterlijke godsdienstigheid van offers, rituelen, godsdienstige feesten, etc. Maar dat stond los van de rest van hun leven, stond los van hun zakendoen, van wat ze uitspookten onder de lakens, van het besparen op arbeidslonen, etc.

Als we deze dingen op een rijtje zetten, dan roept dat de vraag op of deze drie dingen ons vreemd zijn...

1. **over dat eerste punt: scheve verhoudingen in de samenleving.** Die kennen wij toch ook? Dat de armen het minste geprofiteerd hebben van de welvaart van de afgelopen jaren en nu het meeste last hebben bij de huidige kosten crisis. En hebben we daar dan last van? Of laten we het bestaan? Halen we onze schouders erover op, omdat wij aan de goede kant zitten. Of erger nog, bevorderen we het wellicht? Bv. als we weten of kunnen weten dat bepaalde kleding mensen doet lijden. Of als we weten dat sommige winkelketens een zeer onrechtvaardig verdienmodel hebben. Of als we weten of kunnen weten dat bepaalde bezorgers ver onderbetaald worden – dat we hen niets geven of toch maar gewoon blijven bestellen. Of als we weten of kunnen weten dat ons inkoopgedrag de scheve verhoudingen in de wereld bevordert. Als dat zo is, dan moeten we de woorden van Amos ter harte nemen.
2. **over dat tweede punt: de valse gerustheid** – ik las pas van een documentairemaker over de klimaatramp die zich voltrekt en die geschrokken was hoe zoveel mensen er vanuit gaan dat ons in Nederland niets kan overkomen. Dat de deltawerken ons wel beschermen tegen een stijgende zeespiegel. En zo niet, dat we er wel weer een schep bovenop doen. Een wat-kan-ons-overkomen-gevoel dus. En op andere vlakken kunnen we ook denken dat eventuele rampen zich altijd ergens anders zullen voordoen. Als dit 'wat-kan-ons-overkomen-gevoel ons dus niet vreemd is, dan doen we er goed aan de woorden van Amos ter harte te nemen.
3. **Hypocriete godsdienst**, godsdienst die niet gaat over het doordeweekse leven, die los staat van je keuzes op het werk. Godsdienst die niets te zeggen heeft over je wat je uitspookt met je geld, tijd, seksualiteit. Dat kan ons toch ook gebeuren – dat godsdienst gaat over spirituele dingen, dat wat goed-voelt, de zondag die los staat van wat de rest van de week doen. Religie kan daar altijd zomaar in ontaarden. Ook bij ons... Als die ons niet vreemd is, dan doen we er goed aan die woorden van Amos ter harte te nemen.

Die woorden van Amos – daaruit blijkt dat God heel kritisch is op dit soort dingen. Dat God dit ziet als misdaad op misdaad, zonde op zonde, fout op fout. Want God geeft om slachtoffers, machtelozen, zwakken, armen, mensen die uitgebuit worden, mensen die geen kans krijgen. God geeft om recht, om rechte verhoudingen, om eerlijkheid. Goddank is Hij zo. Maar hij verwacht ook dat zijn mensen ook zo zijn.

Dat verwacht God ergens van iedereen – ook van mensen die zijn woorden niet kennen. Daarom kan Amos ook die volken – die Gods woorden niet kenden – aanspreken op hun keuzes. Zij konden weten dat mensenrechtenschendingen, oorlogsmisdaden echt niet konden. Maar de mensen die Gods woorden wel kenden – zoals die Israëlieten – daar verwacht God nog wel wat meer van. Nog wel meer recht en gerechtigheid en inzet daarvoor. En als wij drukker zijn met andere dingen, onze eigen voorspoed en welvaart. Ons eigen welzijn. Ons eigen gemak. Ook als dat ten koste van anderen gaat. Dan vindt God daar iets van. En daar zegt Hij dus iets van. Via Amos. Via de andere profeten. Via Jezus. Die zijn allemaal scherp op dit soort dingen. En nee, het zijn dingen die we liever niet willen horen. Maar we misschien wel nodig hebben om te horen. En waarschijnlijk ook met regelmaat nodig hebben. En ja, dat is ongemakkelijk. Want dat vraagt ons om te veranderen. Dat heeft als consequentie dat ons leven ingewikkelder wordt. Dat heeft als gevolg dat je veel minder gemak hebt. Dat je veel langer doet over je inkopen, of dat ze meer geld kosten, dat je minder vaak weg kan. Nee, die Amos, en andere profeten en ook Jezus - die helpen je niet om je leven makkelijker te krijgen.

Maar die profeten helpen wel om je geweten te horen. Zoals Martin Luther King ergens gezegd heeft dat ons geweten ons vraagt naar wat juist is. Volgens Martin Luther King zijn er ook andere dingen in ons – die vragen naar wat veilig is, of handig, of naar wat populair maakt. En Martin Luther King stelt dan: 'En er komt een tijd dat we een positie moeten innemen die noch veilig, noch handig, noch populair is, maar die we moeten innemen omdat ons geweten zegt dat het juist is'. Een profeet als Amos helpt ons dus niet om populairder te worden, die verhindert ons dat we altijd op safe spelen en ze helpen ons ook al niet om handiger keuzes te maken. Maar dus wel om te ontdekken wat juist is.

En daar is het Amos om te doen – in de hoop dat we ontdekken wat juist is en dat zullen gaan doen. In de hoop dat we veranderen zullen. Daar is het de profeten om te doen. Ook als hij spreekt van dat oordeel - dat is niet zozeer een voorspelling, maar veelmeer een waarschuwing. In de hoop op ommekeer, op verandering. Want dat zit altijd achter de kritiek van profeten. Daar zit de hoop op verandering. Zodat het onheil niet zal plaatsvinden. Het lijkt er trouwens op dat die Israëlieten niet luisterden naar die waarschuwingen van Amos. Ze irriteerden zich eraan. Ze wilden er niet van horen. En dus viel voor hen het doek van Gods oordeel. Zo'n 40 jaar later werd dat 10-stammenrijk weggevaagd.

Om te voorkomen dat wij op het verkeerde pad blijven zitten – zijn deze woorden van Amos in de bijbel terecht gekomen. En hoe lastig die woorden ook zijn, hoe lastig te verteren, hoe scherp ze ook zijn – ze helpen je bij het vinden van wat juist is, wat recht is. Wat ook helpt om naast Amos ook Jezus te horen. Niet dat Jezus' woorden makkelijker of geruststellender zijn. Jezus heeft het over je naaste liefhebben als jezelf, over je mantel weggeven als je er twee hebt, over het weggeven van je bezittingen, etc. Jezus' woorden zijn zeker niet makkelijker. Jezus' woorden maken ook onrustig. Jezus woorden helpen je helemaal om je geweten te horen, en te horen wat juist is. Net als Amos kon Jezus ook scherp uit de hoek komen – vooral op hen die onrecht deden, die vals gerust waren en tegen hen die wel heel godsdienstig leken, maar voor wie dat een dekmantel was om juist niet te doen wat God vroeg. Net als Amos ging Jezus tegenover hen met macht, comfort en invloed staan – in de hoop op ommekeer, op verandering, op andere keuzes. Zodat we een leven leiden zoals werkelijk goed is en goed doet.

Amen.

- Dienstpagina: <https://noorderlichtrotterdam.nl/inspiration/dienst-6-november-omgaan-met-kritiek-van-buitenaf/>
- Kijk deze dienst na op YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=6vmuYYIVPMU>

